Vastaanottaja: Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Asia: HE 191/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Viite: Valiokunnan kuuleminen 11.11.2022, kirjallinen lausunto

SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder kiittää saamastaan mahdollisuudesta osallistua kuulemiseen koskien hallituksen esitystä uudeksi vammaispalvelulaiksi. SAMS:in jäsenliittoon kuuluvat ruotsinkieliset valtakunnalliset vammaisjärjestöt: FDUV, FMA – Funktionsrätt med ansvar, Förbundet Finlands Svenska Synskadade, Psykosociala förbundet sekä Svenska Hörselförbundet. Edistämme ihmisoikeuksien ja osallisuuden toteutumista, erityisesti vammaisten henkilöiden ja heidän omaistensa kannalta Suomen ruotsinkielisellä alueella. SAMS:in kommentit perustuvat kentän tarpeisiin sekä ihmisoikeusmyönteiseen lain kehittämiseen.

Olemme iloisia siitä, että ehdotuksessa on otettu paremmin huomioon viestintä sekä kielelliset ja kulttuuriset oikeudet. Arvostamme myös sitä, että lapset ja nuoret otetaan paremmin huomioon ehdotuksessa ja että asiakasprosessia on vahvistettu. Ehdotus uudeksi lainsäädännöksi on lupaava, mutta mielestämme siinä on edelleen merkittäviä ongelmia, jotka on korjattava.

1. Soveltamisala – tiukempi ikääntymisrajaus on mielivaltaisesti syrjivä

Uusi lainsäädäntö voi johtaa soveltamisalan kiristymiseen, vaikka lakiuudistuksen tavoitteena on ollut ottaa paremmin huomioon vammaisten henkilöiden moninaisuus siten, että kaikki saavat tarvitsemaansa tukea. Ikääntymisrajauksesta uhkaa muodostua lain soveltamisalan ulkopuolelle jäävä uusi ryhmä henkilöitä, joilla on erityisiä toimintarajoitteita.

Lakiehdotuksen 2 §:n ikääntymisrajausta koskeva sanamuoto mahdollistaa laajan ja jopa mielivaltaisen tulkinnan, mikä voi sulkea ihmisiä tarvitsemiensa palvelujen ja tuen ulkopuolelle. Tällöin ihmiset ovat vaarassa jäädä ilman tarvitsemaansa apua, mikä voi johtaa raskaampiin ja kalliimpiin palveluihin ja hoivaan. Esimerkiksi monet näkövammaiset ikäihmiset ovat vaarassa jäädä ilman tukea arjessa pärjäämiseen.

Vammaispalvelulakiehdotus sisältää palveluja, joita ei turvata muussa lainsäädännössä. Kyseiset palvelut ovat edellytyksiä ihmisarvoiselle ja turvalliselle elämälle sekä osallisuudelle yhteiskunnassa. Sosiaalihuoltolaissa tai vanhuspalvelulaissa ei ole muun muassa seuraavia palveluja: valaistusmuutokset, liikuntavalmennus ja henkilökohtainen apu. Myös liikkumisen

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf

tuki ja kuljetuspalvelut ovat käytännössä hyvin rajalliset sosiaalihuoltolaissa. Monet näistä tukimuodoista ovat aivan keskeisiä muun muassa näkövammaisille henkilöille, jotta he pärjäävät kotona (vrt. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 19 artikla koskien itsenäistä elämistä).

Näkövammaiset henkilöt ovat ryhmä, jonka toimintarajoite kehittyy keskimäärin korkeassa iässä (84 vuotta). Tämä ilmenee myös hallituksen esityksestä sekä näkövammarekisteristä. Mielestämme näennäisesti neutraali ikääntymisrajaus uhkaa välillisesti syrjiä nimenomaan näkövammaisia henkilöitä ryhmänä. Ryhmän syrjiminen tietyn toimintarajoitteen perusteella on vastoin perustuslain 6 §:ää ja Suomen kansainvälisiä velvoitteita, kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksen lisäpöytäkirja 12, jossa kielletään kaikenlainen syrjintä lainsäädännössä. Tänä vuonna YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea antoi suosituksen (*päätös asiassa Suomea vastaan julkaistu 7.4.2022)*, jonka mukaan älyllisesti kehitysvammaisten henkilöiden henkilökohtaisen avun saatavuus tulee turvata yhdenvertaisesti. Tästä johtuen Suomella on vastaavasti velvollisuus turvata näkövammaisten henkilöiden henkilökohtaisen avun tai muun välttämättömän palvelun saatavuus ilman mielivaltaista syrjintää.

Haluamme korostaa, että avun tarve ei häviä. Avun saamatta jättäminen voi olla kallista sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta. Ratkaisuksi **SAMS ehdottaa, että valiokunta joko poistaa ikääntymisrajauksen tai vaihtoehtoisesti määrittää, että normaalista ikääntymisestä aiheutuvia tarpeita koskeva linjaus on sama, kuin KHO:n aiemmassa oikeuskäytännössä koskien oikeutta henkilökohtaiseen apuun.** Nykyisen käytännön vahvistamiseksi voitaisiin käyttää voimassa olevan lainsäädännön mukaista, henkilökohtaista apua koskevaa muotoilua **(laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 8 c §).** Tämä selkeyttäisi oikeustilaa, vaikka soveltaminen edelleen saattaa olla vaikeaa.

SAMS katsoo, että hallituksen esityksessä 159/2018 käytetty muotoilu myös voisi olla tarkoituksenmukaisempi. Sen mukaan ”tätä lakia sovelletaan, jos henkilö ei saa sosiaalihuoltolain (1301/2014) tai ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012, jäljempänä vanhuspalvelulaki) tai muun lain perusteella riittäviä ja sopivia palveluja”. Tämä olisi tyylikäs tapa käsitellä vammaisten henkilöiden tarpeita sekä ohjata myös muiden palvelumuotojen äärelle silloin, kun se on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Se kannustaisi myös hyvinvointialueita kehittämään sosiaalihuoltolain perusteella järjestettäviä palveluja.

Lisäksi toivomme valiokunnan kiinnittävän huomiota **siihen, että taulukko numero 20 on puutteellinen luettelo lain soveltamisalaan kuuluvista kohderyhmistä eikä sitä siten tule tulkita tyhjentävänä luettelona**. Esimerkiksi kuulovammaiset henkilöt, jotka eivät käytä viittomakieltä, saattavat tarvita lainsäädännön mukaista taloudellista tukea, kodissa tehtäviä

muutoksia tai valmennusta. Tämä tulee ottaa huomioon valiokunnan mietinnössä ja tulevissa soveltamisohjeissa.

2. Korkeammat asiakasmaksut ja omavastuuosuudet saattavat heikentää mahdollisuutta käyttää palveluja

Taloudelliset vaikutukset voivat muodostua kohtuuttomiksi osalle lainsäädännön piiriin kuuluvista asiakkaista. Esimerkiksi nykyisin kehitysvammalain piirissä olevat henkilöt joutuisivat maksamaan omavastuun työ- ja päivätoimintaan matkustamisesta. Myös joidenkin lapsiperheiden kustannukset kasvaisivat. Jos lapsia sijoitetaan kodin ulkopuolelle, kustannukset voivat nousta jopa yli 1800 euroon kuukaudessa. Ehdotuksen perusteluissa on lyhyet viittaukset tarpeeseen ottaa huomioon asiakasmaksulain 11 §. **Esitämme, että asiakkaan taloudelliset edellytykset arvioidaan sekä päätöksissä että asiakassuunnitelmissa ja että vaatimus asiakasmaksulain 11 §:n huomioon ottamisesta nostetaan pykälätasolle sosiaalihuoltolaissa.**

Asiakasmaksut eivät aiheuta vain taloudellisia haasteita, vaan voivat myös estää palvelujen käyttöä, millä on kielteisiä vaikutuksia. Tämän välttämiseksi SAMS esittää, että maksuttomien kuljetusten tulisi sisältyä seuraaviin palveluihin:

- päivätoiminta (23 §)
- valmennus (7 §)
- erityinen osallisuuden tuki (12 §)
- tuettu päätöksenteko (14 §)
- vaativa moniammatillinen tuki (16 §)
- lyhytaikainen huolenpito (22 §).

Myös vammaisille henkilöille myönnettävä työtoiminta tulisi sisällyttää maksuttomien kuljetusten piiriin, erityisesti kun otetaan huomioon niin kutsutun työkorvauksen poistuminen. Yleisesti ottaen on periaatteellisesti tärkeää, ettei vammaiselle henkilölle aiheudu taloudellista rasitetta nimenomaan toimintarajoitteensa vuoksi tarvitsemansa tuen ja hoidon takia. SAMS esittää lisäksi, että lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (22 §) kattaisi myös toimintarajoitteesta johtuvan aamu- ja iltapäivätoiminnan viimeistään kolmannelta luokalta alkaen. Palvelujen myöntäminen vammaispalvelulain kautta perusopetuslain sijaan olisi normaalisuusperiaatteen mukaista. Näin siksi, että iltapäivätoimintaa ei pääsääntöisesti järjestetä lapsille toisen luokan jälkeen.

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf

Mitä tulee lain suhteeseen muuhun lainsäädäntöön, lakia tulee soveltaa asiakkaan edun mukaisesti. Myös palvelujen maksuttomuus ja taloudelliset vaikutukset tulisi ottaa huomioon asiakkaan edun arvioinnissa.

3. Työelämävalmennus tulee turvata subjektiivisena oikeutena

Yksilölliset tarpeet työelämässä on tarpeen ottaa paremmin huomioon lakiehdotuksessa. Lakiehdotus merkitsee heikennystä, kun työelämävalmennuksella ei enää ole asemaa subjektiivisena oikeutena, vaan siitä tulee määrärahasidonnainen palvelumuoto sosiaalihuoltolaissa.

Esitämme, että työelämävalmennus sisällytetään valmennuspalvelujen (7 §) tukimuotoihin.

Lisäksi kiinnitämme huomiota siihen, että lakiehdotus ei mahdollista nykyistä joustavaa työ- ja päivätoimintaan osallistumisen yhdistelmää. Palvelut tulisi rakentaa yksilöllisten tarpeiden mukaan. Päivätoimintaa koskevan 23 §:n kautta tulisi siten mahdollistaa yksilöllisten tarpeiden mukaisten palvelujen myöntäminen ilman kategorisia rajoituksia.

Esitämme 23 §:n muuttamista seuraavasti:

”23 § Päivätoiminta
Kansaneläkelain (568/2007) 10 §:n 1 momentissa säädettyä vanhuuseläkeikää nuoremmalla vammaisella henkilöllä on oikeus osallistua päivätoimintaan, jos hän tarvitsee päivittäistä osallisuuden tukea ~~eikä hän pysty osallistumaan sosiaalihuoltolain (710/1982) perusteella järjestettyyn työtoimintaan tai työllistymistä tukevaan toimintaan taikka toiminta ei vastaa vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin.~~ Päivätoiminnan tarkoitus on tukea vammaisen henkilön sosiaalista vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä toimintakykyä ja omia vahvuuksia.”

4. Voimavaraedellytys on edelleen syrjivä

Olemme pettyneitä siihen, että lakiehdotuksessa ei ole otettu riittävästi huomioon YK:n komitean päätöstä voimavaraedellytyksen syrjivästä luonteesta. Käytännössä mahdollisuudet asumisen vaihtoehtoihin ja vapaa-ajan toimintoihin heikkenevät myös tulevaisuudessa henkilöillä, joilla on heikentynyt kommunikaatio- ja/tai päätöksentekokyky.

SAMS esittää erityisen tuen korottamista 30 tuntiin kuukaudessa ja yksilöllisen asumisen mahdollisuuden kirjaamista lakiin subjektiivisena oikeutena.

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf

Hallituksen esityksen mukaan hyvinvointialue voi päättää, järjestetäänkö asuminen yksittäiseen asuntoon vai ryhmämuotoisesti toteutettuna. Näin siitä huolimatta, että YK:n vammaisyleissopimuksen 19 artiklan mukaan lähtökohtana tulisi olla yksilön omat tarpeet ja edellytykset elää samalla tavalla kuin muut yhteiskunnan jäsenet. Tämän vuoksi ehdotamme**, että 18 §** ”asumisen tuki voidaan järjestää yksittäiseen asuntoon tai ryhmämuotoisesti toteutettuun asumiseen” muutetaan seuraavasti:

”Asumisen tuki järjestetään yksittäiseen asuntoon tai ryhmämuotoisesti toteutettuun asumiseen asiakkaan niin vaatiessa.”

5. Vapaa liikkuvuus EU:ssa, Pohjoismaissa ja Suomessa

Tällä hetkellä henkilökohtaista apua käyttävät henkilöt nauttivat vapaasta liikkuvuudesta, joka taataan EU:n perussopimuksiin perustuvassa oikeuskäytännössä. Vapaa liikkuvuus tulee turvata myös kansallisesti, jotta opiskelu ja työt voidaan aloittaa sujuvasti toisella paikkakunnalla. Samoin kuin henkilökohtaisen avun käyttäjät nauttivat vapaasta liikkuvuudesta EU:n sisällä, tulisi muita korvaavia palveluja käyttävien henkilöiden yhtä lailla voida nauttia vapaasta liikkuvuudesta. Tämä on välttämätöntä yhdenvertaisuuden kannalta, jotta normaalisuusperiaate sekä jokaisen oikeus yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin toimintarajoitteesta huolimatta toteutuvat.

Kielivähemmistön näkökulmasta kyse on myös eräänlaisesta vapaudesta valita elämä alkuperäisen kasvuympäristön tai kulttuuriyhteisön ulkopuolella samalla tavoin kuin muut, joilla ei ole toimintarajoitetta. Toisin sanoen myös vammaisilla henkilöillä tulee olla mahdollisuus joko elää kulttuuriyhteisössään tai halutessaan lähteä sieltä.

6. Sosiaali- ja vanhuspalveluja tulee kehittää

SAMS yhtyy hallituksen esityksessä esitettyyn näkemykseen siitä, että ikääntyneen väestön oikeuksia ei voi eikä tule yleisesti turvata vammaispalvelulainsäädännössä. Sosiaali- ja vanhuspalveluja tulee kehittää siten, että kaikki palveluja tarvitsevat saavat niitä tarpeidensa mukaisesti. Jos sosiaali- ja vanhuspalvelut olisivat kehittyneitä ja toimivia, paine käyttää vammaispalvelulainsäädäntöä vähenisi merkittävästi.

SAMS peräänkuuluttaa sosiaalihuoltolain sekä vanhuspalvelulain tarkoituksellista kehittämistä. Jos ihmisiä nyt suljetaan vammaispalvelulain soveltamisalan ulkopuolelle ilman toimivia vaihtoehtoja, se asettaa sosiaalityöntekijät stressaaviin päätöksentekotilanteisiin. Tämä voi johtaa vammaispalvelulain avoimempaan tulkintaan, koska muita toimivia vaihtoehtoja ei ole. Tähän eettisesti kestämättömään tilanteeseen on puututtava.

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf

7. Oikeusturvan toteutuminen kohtuullisessa ajassa on turvattava

Vammaisten henkilöiden oikeusturva on viime aikoina heikentynyt entisestään. Usein kyse on elintärkeistä palveluista, mutta prosessit ovat pitkiä. Kaiken kaikkiaan tämä vaikuttaa ratkaisevasti ihmisten elämänlaatuun.

SAMS katsoo, että subjektiivisista oikeuksista tulisi voida valittaa KHO:lle ilman valituslupaa, erityisesti nyt, kun uudelle ennakkopäätösperusteiselle ohjaukselle on tarvetta. Käytännössä hyvin harvalle on myönnetty valituslupa sen jälkeen, kun valituslupavaatimus otettiin käyttöön 1.1.2020. Vammaisjärjestöjä ei myöskään kuultu hallintoprosessin uudistuksesta, vaikka vammaiset henkilöt ovat huomattavasti riippuvaisempia hallintopäätöksistä kuin useimmat muut yhteiskunnan jäsenet.

SAMS on lisäksi huolissaan vammaispalvelujen päätöksiin liittyvistä pitkistä valitusprosesseista. Erityisesti tilanteissa, joissa toimintakyky heikkenee äkillisesti (esimerkiksi ALS:n takia), on tärkeää, että ihmisarvoisen elämän turvaavissa päätöksissä muutosta voisi hakea heti valittamalla joko hallinto-oikeuteen tai korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Näiden lain muutostarpeiden lisäksi SAMS toivoo:

- Oikeusturvan kehittämistä. **Mahdollisuutta keskittää vammaispalveluja koskevien valitusten käsittely 1–3 hallinto-oikeuteen tulisi selvittää** seuraavalla hallituskaudella. Tämä nopeuttaisi valitusprosesseja sekä lisäisi oikeusvarmuutta ja yhdenvertaisuutta käytäntöjen yhtenäistämisen myötä. Sillä olisi myönteinen vaikutus käsittelyaikoihin, koska resurssien käyttöä tehostettaisiin erikoistumisella. **Kielellisten oikeuksien turvaamiseksi olisi tarkoituksenmukaista, että ainakin yksi erikoistuneista hallinto-oikeuksista olisi kaupungissa, jossa ruotsinkielisiä lakimiehiä koulutetaan.**
- Hyvinvointialueiden riittävien resurssien turvaamista lain toimeenpanoa varten.
- Lain toimeenpanon seuraamista systemaattisella vaikutusten arvioinnilla.

Helsingissä 10.11.2022

Nina af Hällström
Toiminnanjohtaja

Elias Vartio
Asiantuntija, juristi

Mottagare: Riksdagens social- och hälsovårdsutskott
Ärende: RP 191/2022 rd Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om funktionshinderservice och till vissa lagar som har samband med den
Hänvisning: Utskottshörande 11.11.2022, skriftligt yttrande

SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionhinder tackar för möjligheten att bli hörd om regeringspropositionen till ny funktionshindersservicelag. Till SAMS medlemsförbund hör svenskspråkiga riksomfattande funktionshinderorganisationer: FDUV, FMA - Funktionsrätt med ansvar, Förbundet Finlands Svenska Synskadade, Psykosociala förbundet samt Svenska Hörselförbundet. Vi arbetar för mänskliga rättigheter och delaktighet för alla, speciellt med tanke på personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga i Svenskfinland. SAMS kommentarer baserar sig på behoven på fältet samt på en människorättsvänlig utveckling av lagen.

Vi är glada över att kommunikation och språkliga och kulturella rättigheter har blivit bättre beaktade i förslaget. Vi uppskattar även att barn och unga tas bättre hänsyn till i det här förslaget och att klientprocessen har förstärkts. Förslaget till ny lagstiftning är lovande, men enligt oss finns det fortfarande betydliga problem som behöver åtgärdas och korrigeras.

1. Tillämpningsområdet - den tillskärpta åldersbegränsningen är godtyckligt diskriminerande

Den nya lagstiftningen kan leda till skärpning av tillämpningsområdet, trots att lagreformens mål har varit att bättre beakta diversiteten bland personer med funktionsnedsättningar så att alla får det stöd de behöver. Åldersbegränsningen hotar skapa en ny grupp av individer med särskilda funktionsnedsättningar som faller utanför lagens tillämpning.

Formulering om åldersbegränsningen i paragraf 2 ger utrymme för bred och även godtycklig tolkning, vilket kan utesluta människor från den service och stöd de behöver. Då riskerar människor att bli utan nödvändig hjälp, vilket kan resultera i behov av tyngre och dyrare service och vård. Till exempel många äldre som får en synnedsättning riskerar nu att inte få något stöd för att klara sig i sin vardag.

Förslaget till lagen om funktionshinderservice innehåller service som inte tryggas i annan lagstiftning. Dessa tjänster är förutsättningar för ett människovärdigt och tryggt liv och delaktighet i samhället. Bland annat följande tjänster finns varken i socialvårdslagen eller i

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf

äldreomsorgslagen: belysningsanpassning, träning i rörlighet och personlig assistans. Även stödet för rörlighet och färdtjänsterna är i praktiken mycket begränsade i socialvårdslagen. Många av dessa stödformer är helt centrala för bland annat personer med synnedsättning för att de ska kunna klara sig hemma. (Jmf FN:s funktionshinderkonvention artikel 19 om självständigt liv)

Personer med synnedsättning är en grupp som även enligt RP och synskaderegistret får sin funktionsnedsättning i genomsnitt i hög ålder (84 år). Vi anser att den till synes neutrala åldersbegränsningen hotar att indirekt diskriminera uttryckligen personer med nedsatt syn som grupp. Diskriminering av en grupp på grund av en viss funktionsnedsättning är i strid med grundlagens 6 § och Finlands internationella förpliktelser, exempelvis Europeiska människorättskonventionens tilläggsprotokoll 12 som förbjuder all slags diskriminering i lagstiftningen. I år gav FN:s funktionshinderkommitté en rekommendation (*beslut i ett fall mot Finland publicerad 7.4.2022*) att tillgången till personlig assistans för personer med intellektuella funktionsnedsättningar ska tryggas på ett jämlikt sätt. Därav har Finland på samma sätt en skyldighet att trygga tillgången till personlig assistans eller annan nödvändig service till personer med nedsatt syn, utan godtycklig diskriminering.

Vi vill understryka att hjälpbehovet inte försvinner någonstans. Att inte få hjälp kan bli kostsamt såväl för individen som för samhället. Ett led i att åtgärda detta **föreslår SAMS att utskottet antingen stryker åldersbegränsningen eller alternativt fastställer att linjedragningen gällande behov som uppstår på grund av normalt åldrande ska vara i samma linje som tidigare rättspraxis inom HFD i fråga om rätt till personlig assistans.** För att stärka användningen av existerande praxis kunde nuvarande formulering som använts för personlig assistans i gällande lagstiftning användas **(HSL 8 c §).** Detta skulle förtydliga rättsläget, även om tillämpningen fortfarande kan vara svår.

SAMS anser att även formuleringen som användes i RP 159/2018 kunde var mera ändamålsenlig. Enligt den skulle "Denna lag tillämpas om en person inte med stöd av socialvårdslagen (1301/2014) eller lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre (980/2012, nedan äldreomsorgslagen) eller någon annan lag får tillräckliga och lämpliga tjänster." Det här skulle vara ett elegant sätt att hantera behoven bland personer med funktionsnedsättning samt även styra till användning av andra serviceformer då det är möjligt och ändamålsenligt. Det här skulle även sporra välfärdsområdena att utveckla tjänsterna som ordnas direkt på basis av socialvårdslagen.

Vidare önskar vi att utskottet noterar **att tabell nummer 20 är en bristfällig lista på målgrupper som tillhör lagens tillämpningsområde och ska således inte heller tolkas som**

en uteslutande lista. Exempelvis personer med nedsatt hörsel som inte använder teckenspråk kan ha behov av ekonomiskt stöd, anpassningar i hemmet eller träning enligt lagstiftningen. Detta bör beaktas i utskottets betänkande och kommande tillämpningsanvisningar.

2. Ökade klientavgifter och självriskandelar hotar potentiellt användningen av tjänster

De ekonomiska konsekvenserna för en del av klienterna inom lagstiftningen kan bli oskäliga. Exempelvis personer som idag omfattats av specialomsorgslagen kommer att behöva betala självrisk för resor till arbets- och dagverksamhet. Även en del barnfamiljernas kostnader ökar. I sådana fall där barn placeras utanför hemmen kan kostnaden bli t.o.m. över 1800 euro per månad.
I förslaget finns det korta referenser i motiveringarna om behovet av att beakta paragraf 11 i klientavgiftslagen. **Vi föreslår att en bedömning av klientens ekonomiska förutsättningar ska göras såväl i beslut som i klientplaner och att kravet på att beakta klientavgiftslagens 11 § bör lyftas upp till paragrafnivå i socialvårdslagen.**

Klientavgifterna skapar inte endast ekonomiska utmaningar utan kan även förhindra användningen av tjänster, vilket har negativa konsekvenser. För att undvika det här föreslår SAMS att avgiftsfria transporter borde ingå i följande service:

- dagverksamhet (23 §)
- träning (7 §)
- särskilt stöd för delaktigheten (12 §)
- stöd i att fatta beslut (14 §)
- krävande multiprofessionellt stöd (16 §)
- kortvarig omsorg (22 §).

Även arbetsverksamhet som beviljas till personer med funktionsnedsättning borde omfattas av avgiftsfria transporter, särskilt med tanke på att även den s.k. arbetsersättningen försvinner. Generellt sett är det principiellt viktigt att personer med funktionsnedsättning inte belastas ekonomiskt på grund av den stöd och vård de behöver uttryckligen på grund av sin funktionsnedsättning.
SAMS föreslår även att paragrafen för kortvarig omsorg (22 §) också omfattar morgon- och eftermiddagsverksamhet på grund av funktionsnedsättning senast från och med årskurs tre. Det skulle vara i enlighet med normalitetsprincipen att bevilja servicen via funktionshinderlagen i stället för grundskolelagen. Detta eftersom det inte i regel ordnas eftermiddagsverksamhet för barn efter årskurs två.

I fråga om lagens förhållande till övrig lagstiftning bör lagen tillämpas på ett sätt som är i klientens intresse. Även frågan om tjänsternas avgiftsfrihet och ekonomiska konsekvenser bör vara faktorer som beaktas i bedömningen av klientens intresse.

3. Arbetslivsträning bör tryggas som en subjektiv rättighet

De individuella behoven med tanke på arbetslivet behöver bättre beaktas i lagförslaget. Lagförslaget innebär en försämring då arbetslivsträning inte längre har ställningen av en subjektiv rättighet, utan blir en anslagsbunden serviceform i socialvårdslagen.

Vi föreslår att arbetslivsträning ska vara en stödform i lagens träningsservice (7 §).

Vidare vill vi uppmärksamma att lagförslaget inte möjliggör en flexibel kombination av deltagande i arbetsverksamhet och dagverksamhet på samma sätt som det går att göra nu. Servicen borde byggas upp utgående från individuella behov. Det borde således göras möjligt att via 23 § om dagverksamhet att bevilja servicen enligt individuella behov utan kategoriska begränsningar.

Vi föreslår att 23 § ändras på följande vis:

"23 § Dagverksamhet En person med funktionsnedsättning som är yngre än den ålder för ålderspension som anges i 10 § 1 mom. i folkpensionslagen (568/2007) har rätt att delta i dagverksamhet, om personen behöver dagligt stöd för delaktigheten ~~och inte kan delta i arbetsverksamhet eller verksamhet i sysselsättningssyfte som ordnas med stöd av socialvårdslagen (710/1982) eller om sådana verksamheter inte motsvarar personens individuella behov.~~ Syftet med dagverksamhet är att stödja den sociala interaktionen och delaktigheten samt funktionsförmågan och de egna starka sidorna hos personen med funktionsnedsättning."

4. Resurskravet är fortfarande diskriminerande

Vi är besvikna att FN-kommitténs beslut om resurskravets diskriminerande natur inte har beaktats i tillräcklig mån i lagförslaget. I praktiken kommer personer med nedsatt kommunikations- och/eller beslutsförmåga att ha sämre tillgång till boendealternativ och fritidsaktiviteter även i framtiden.

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf

SAMS föreslår att särskilt stöd höjs till 30h/månaden och att möjligheten till individuellt boende ska skrivas in som en subjektiv rättighet i lagen.

Enligt propositionen kan välfärdsområdet bestämma om boendet ordnas i enskild bostad eller boende i gruppform. Detta trots att enligt artikel 19 i FN:s funktionshinderskonvention borde utgångspunkten vara individens egna behov och förutsättningar att leva på liknande sätt som andra i samhället. Därför föreslår vi **att följande mening i § 18 ändras från:**

"Stöd för boendet kan ordnas i en enskild bostad eller i ett boende i gruppform."

till

"Stöd för boendet ordnas i enskild bostad, eller i ett boende i gruppform om klienten så begär"

5. Fri rörlighet inom EU, Norden och Finland

Idag åtnjuter användare av personlig assistans fri rörlighet som tryggas av rättspraxis baserat på EU:s grundfördrag. Den här fria rörligheten bör även tryggas nationellt, så att studier och arbete på annan ort kan påbörjas smidigt. Vidare, på samma sätt som användare av personlig assistans kan åtnjuta fri rörlighet inom EU, borde även personer som använder andra ersättande former av service även kunna åtnjuta fri rörlighet. Detta är nödvändigt i jämlikhetens namn för att normalitetsprincipen samt lika möjligheter för alla oberoende av funktionsnedsättning uppfylls.

För en språkminoritets perspektiv handlar det här även om en slags frihet att kunna välja ett liv utanför den ursprungliga tillväxtmiljön eller det kulturella samfundet på samma sätt som andra som inte har en funktionsnedsättning. Det vill säga att även personer med funktionsnedsättning bör både ha en möjlighet att fortsätta leva i sitt kulturella samfund men även lämna den, precis som alla andra.

6. Tjänster inom socialvården och äldreomsorgen bör utvecklas

SAMS omfattar synpunkten i propositionen att den äldre befolkningens rättigheter kan och bör inte i allmänhet tryggas av funktionshindersservicelagstiftningen. Social- och äldreomsorgen bör utvecklas så att alla som är i behov av tjänster får det enligt sina behov. Om tjänsterna inom socialvården och äldreomsorgen skulle vara utvecklade och fungerande, skulle pressen att använda sig av funktionshindersservicelagstiftningen minska betydligt.

SAMS åberopar en medveten utveckling av socialvårdslagen samt äldreomsorgslagen. Om människor nu utesluts från funktionshinderservicelagen utan att det finns fungerande alternativ, så kommer detta att utsätta socialarbetarna i stressfulla beslutssituationer. Det här kan leda till att funktionshinderservicelagen tolkas mera öppet, då andra fungerande alternativ inte finns. Den här etiskt ohållbara situation bör åtgärdas.

7. Rättssäkerhet inom skälig tid bör tryggas

Rättssäkerheten för personer med funktionsnedsättning har på senare tid ytterligare försämrats. Ofta handlar det om livsviktiga tjänster, men processerna är långa. I sin helhet påverkar det här människors livskvalitet på ett avgörande sätt.

SAMS anser även att det ska vara möjligt att besvära sig till HFD om subjektiva rättigheter utan besvärstillstånd, speciellt nu när ny vägledning genom prejudikat behövs. I praktiken har ytterst få beviljats besvärstillstånd till HFD efter att kravet på besvärstillstånd infördes 1.1.2020. Funktionshinderorganisationerna hördes inte heller vid förvaltningsprocessreformen, trots att personer med funktionsnedsättning är betydligt mera beroende av förvaltningsbeslut än de flesta andra i samhället.

SAMS är ytterligare oroad över de långa besvärsprocesserna för beslut om funktionshinderservice. Särskilt i situationer där funktionsförmågan hastigt försämras (t.ex. pga ALS) vore det viktigt att genast kunna söka ändring antingen från förvaltningsdomstolen eller högsta förvaltningsdomstolen för att få beslut som tryggar ett människovärdigt liv.

Utöver dessa ändringsbehov i lagen önskar SAMS:

- att rättssäkerheten utvecklas. **Möjligheten att koncentrera behandlingen av besvär gällande funktionshinderservice till 1 - 3 förvaltningsdomstolar borde utredas** under följande regeringsperiod. Detta skulle försnabba besvärsprocesser och öka rättssäkerheten och likabehandlingen i och med att praxisen skulle blir enhetligare. Det här skulle medföra en positiv effekt på behandlingstider då användningen av resurser skulle effektiveras genom specialisering. **För att trygga de språkliga rättigheterna vore det ändamålsenligt att åtminstone en av de specialiserade förvaltningsdomstolarna skulle finnas i en stad där svenskspråkiga jurister utbildas**
- att tillräckliga resurser tryggas inom välfärdsområdena för att implementera lagen.
- att lagens implementering följs upp med en systematisk konsekvensanalys.

I Helsingfors 10.11.2022

Nina af Hällström
Verksamhetsledare

Elias Vartio
Sakkunnig, Jurist

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Helsingfors
Medelhavsgatan 14A
00220 Helsingfors

Vasa
Rådhusgatan 23
65100 Vasa

samsnet.fi
facebook.com/SAMSrf
instagram.com/sams_rf